

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
مدرسه علمیه الزهرا (س) شهرستان خوی

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان

حقوق متقابل مردم و حاکم اسلامی در زمان غیبت

استاد راهنما

سرکار خانم دکتر راضیه شیرینی

استاد داور

حجت الاسلام دکتر سید جعفر حسینی اصل

پژوهشگر

هانیه ولی خانلو

تابستان ۱۳۹۶

تحمیدیه

او را سپاس می گویم که زیاد تخواه نعمت اویم . گردن نهاده عزت اویم . پناه خواه از معصیت اویم و نیازمند کفایت اویم هر که را راه نماید گمراه نباشد و دشمنش را کسی پناه نباشد و آن را که او کارگزار شد نیازی به مال و جاه نباشد ، هر چه سنجند به پای سپاس او نرسد و هیچ اندوخته ای به بهای او نرسد. الهی شیرین ترین عطاها در دل من رجای تو خداوند است و خوشترین سخنها بر زبان ای گنهکار ثنای توست و دوست ترین وقتها بر این بنده مسکین گنهکار ، لقای توست.

الهی عاجز و سرگردانم ؛ نه آنچه دارم دانم و نه آنچه دایم دارم. الهی به حرمت آن نام که تو خوانی و به حرمت آن صفت که تو چنانی ، دریاب که می توانی.

الهی اگر فردا گویند چه آوردی؟ چه گویم. الهی از زندان موی بالیده و جامه شوخگن و عالمی اندوه و خجلت توان آورد. مرا بشوی و خلعت فرست و مپرس.

تقدیم به:

این تلاش ناچیز را به پیشگاه مقدس مادر آفرینش ، فخر عالم هستی حضرت فاطمه زهرا (سلام علیها) و نیز از سلاله پاکش حضرت معصومه (سلام علیها) فخر دختران و خواهران عالم تقدیم می نمایم.

و نیز به همسر مهربانم که در طول این مسیر مرا صبورانه و مشتاقانه همراهی کردند و سخنانش مورد دلگرمی من بود و پسر عزیزم که وجودش مایه آرامش و انگیزه من بود تقدیم می دارم.

و از خداوند مهربان برایشان آرزوی عمری با عزت و سربلندی خواستارم.

تقدیر و تشکر

حمد و سپاس بیکران مبداء حقی را سزااست که خاک تیره را با قدرت لایزال خویش
از ارض به عرض اعلیٰ کشانید و تشریف خلافت به قامت او برید.

سپاس از همه عزیزانی که الفبای معرفت بر الواح دل ها نگاشته و چراغ معرفت و ادب
در پیش روی آدمیان فرا داشته تا آنان را به بارقه ی فیض و معرفت خویش از تپه
ضلالت به شاهراه هدایت رهنمون سازند.

با تقدیر و تشکر از استاد فرهیخته خانم دکتر شیرینی که با نکته های دلاویز و گفته
های بلند صحیفه های سخن را علم پرور نمود و همواره راهنما و راه گشای نگارنده در
اتمام و اکمال این رساله بوده است و از همه کسانی که به نوعی در مسیر تحقیق و
تدوین این پایان نامه ارائه طریق نمودند سپاسگزاری می نمایم.

چکیده

از منظر اسلام حاکم اسلامی و ملت (مردم) در قبال یکدیگر تکالیف و تعهداتی دارند که ملزم به رعایت آن می باشند و می توان گفت در حکومت اسلامی رعایت حقوق متقابل مردم و حکومت از مهمترین مباحث است.

لذا این تحقیق در پاسخ به این سوال که حاکم اسلامی و مردم در قبال یکدیگر از چه حقوقی برخوردارند؟ انجام شده است و به این نتیجه رسیده است که اجرای امر به معروف ، رعایت عدالت و توجه به امر تعلیم و تربیت ، تأمین امنیت ، برقراری عدالت ، احیای سنن الهی ، توجه به آبادانی و مبارزه با فقر ، تأمین آزادی ، حمایت از محرومان از حقوق مردم برحاکم اسلامی است و از حقوق حاکم اسلامی بر مردم در زمان غیبت یکی در قبال امام زمان (عج) ، حق پدری بر فرزند و انتظار فرج ایشان و نیز دعا برای امام و صدقه دادن برای سلامتی امام زمان (عج) است و از حقوق حاکم در زمان غیبت به عنوان ولی فقیه می توان اطاعت از ولی فقیه و پذیرش ولایت او و وحدت مسلمین بر محور او را نام برد این تحقیق به روش تحلیلی توصیفی نوشته شده است.

واژگان کلیدی : حق ، حاکم اسلامی ، مردم ، تکلیف

منابع و مآخذ

۱. قرآن کریم ، ترجمه : محمد مهدی فولادوند.
۲. نهج البلاغه، ترجمه : محمد دشتی (ره).
۳. مفاتیح الجنان ، ترجمه : شیخ عباس قمی
۴. ابن منظور ، محمد بن مکرم ، افریقی المصری ، لسان العرب ، ج ۱، چاپ اول ، بیروت
، نشر الالعی ، ۱۴۲۶ ق
۵. احمد ابن فارس ، معجم مقائیس اللغه ، بیروت ، دارالحیاء التراث العربی ، ۱۴۲۹ ق،
۶. تونه ای، مجتبی ، موعود نامه الفبایی مهدویت فرهنگ ، ناشر میراث ماندگار ،
چاپ کتبی
۷. تقوی ، سید محمد ناصر، حکومت و مصلحت ، موسسه انتشارات امیر کبیر ، تهران ،
۱۳۷۸
۸. جولیبوس ، گوالد ، ویلیام . کولب ، فرهنگ علوم اجتماعی ، ویراستار محمد جواد
زاهدی ، نشر مازیار، تهران ، ۱۳۷۶ ،
۹. جوادی آملی ، عبدالله ، ولایت فقاها و عدالت ، مرکز نشر رجاء، تهران ، ۱۳۷۲،
۱۰. حرعاملی ، محمد بن حسن ، وسائل الشیعه موسسه آل البيت ، ج ۱۱، ۲۷، چاپ
اول ، قم ؛ موسسه آل بیت ، ۱۴۰۹
۱۱. حسینی دشتی ، مصطفی ، معارف و معاریف ، ج ۲، چاپ اول ، تهران ، موسسه آرایه
، ۱۳۸۵،
۱۲. حاج سید جوادی و دیگران ، احمد صدر ، دایره المعارف تشیع، ج ۶، چاپ اول ،
تهران ، نشر شهید سعید محبی ، ۱۳۷۶ ،

۱۳. حاجیان، اسماعیل ، **جلوه محبوب** ، دبیرخانه دائمی اجالی حضرت مهدی (عج) ، شرکت چاپ و نشر بین الملل ، چاپخانه سپهر ، زمستان ۱۳۸۶ ،
۱۴. دلشاد تهرانی ، مصطفی ، **دولت آفتاب** ، چاپ اول ، تهران ، دریا ، ۱۳۷۹ ، صص ۴۰۶-۴۰۷
۱۵. رحمان ستایش ، محمد کاظم ، **حکومت اسلامی در اندیشه فقیهان شیعه** ، و یراستار مرتضی بهرامی خشنودی ، تهران ، مجمع تشخیص مصلحت نظام ، مرکز تحقیقات استراتژیک ، ۱۳۸۳ ،
۱۶. شاهرودی، علی سعید ، **حاکمیت دینی جریان شناسی اصولگرایی** ، چاپخانه مرکز چاپ ، خرداد ۱۳۸۸
۱۷. شاکرین، حمید رضا - محمدی ، علی رضا ، **دین و سیاست ولایت فقیه جمهوری اسلامی** ، دفتر نشر معارف ، تابستان ۱۳۹۱ ،
۱۸. شعرانی ، ابوالحسن ، **نثر طوبی** ، ج ۱، تهران ، اسلامیه ، ۱۳۹۶ ق ، ص ۱۸۱.
۱۹. شجاعی محمد، **آشتی با امام زمان (عج)** ، چاپ سیردهم ، انتشارات محیی، بهار ۹۱،
۲۰. صفایی ، میکائیل، **اسلام و حکومت** ، چلپ اول ، قم ، نشر ثامن الحجج ، ۱۳۸۵ ،
۲۱. صدوق ، شیخ محمد ابن بابویه القمی ، **کمال الدین و تمام النعمه فی اثبات الغیبه و کشف الحیره** ، تصحیح علی اکبر غفاری ، تهران ، دارالکتب اسلامیه ، چ دوم ، ۱۳۹۵ هـ. ق ، ج ۲ ،
۲۲. طباطبایی ، محمد حسین **تفسیر المیزان فی تفسیر القرآن** ، قم دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم ، ج ۲ ،
۲۳. طریحی ، فخر الدین ، **مجمع البحرين** ، تحقیق احمد حسینی ، ج ۵ ، تهران ، مرتضوی ، ۱۳۶۲ ش.

۲۴. عالم ، عبدالرحمن ، بنیادهای علم سیاست ، تهران ، نشر نی ، ۱۳۷۸ ،
۲۵. عنایت ، حمید ، بنیاد اندیشه سیاسی در غرب ، تهران ، انتشارات دانشگاه تهران ،
۱۳۴۹
۲۶. عباس نژاد، محسن، قرآن و حقوق ، موسسه انتشاراتی بنیاد پژوهشهای قرآنی حوزه و دانشگاه ، چ اول ، ۱۳۸۵
۲۷. عنایت ، حمید ، اندیشه سیاسی اسلام در جهان معاصر ، ترجمه بها الدین خرمشاهی ، چ اول ، تهران ، خوارزمی ، ۱۳۶۵ ،
۲۸. فیض کاشانی ، ملاحسن ، شوق مهدی، (تضمینی از غزلیات حافظ)، تصحیح علی دوانی ، چاپ چهارم ، انتشارات انصاریان (قم) زمستان ۷۱
۲۹. _____، _____ ، تفسیر صافی ، نشر دارالمرتضی للنشر ، چاپ اول ، ج ۵
۳۰. فردریک ، کاپلستون ، تاریخ فلسفه ، مترجم جلال الدین مجتبوی ، ج ۱ ، چ اول ، تهران ، علمی و فرهنگی انتشارت سروش ، ۱۳۸۰ ،
۳۱. فراهیدی ،خلیل بن احمد ، العین ، تحقیق مهدی المخرومی ، ابراهیم السامرای ، ج ۳ ، چاپ اول ، تهران ، دارالهجره ، ۱۴۰۵ ق
۳۲. قرشی ، علی اکبر ، قاموس قرآن ، ج ۲ ، چاپ دوازدهم ، تهران ، دارالکتب الاسلامیه
۳۳. ۱۳۸۷ ش.
۳۴. قمی المشهدی ، محمد بن محمد رضا ، [شیخ] تفسیر کنز الوقائق و بحر الغرائب ارشاد اسلامی ، ج ۸
۳۵. قرائتی ، محسن ، تفسیر نور ، ج ۶ ، چ یازدهم ، تهران ، مرکز فرهنگی درسهای از قرآن ، ۱۳۸۳ ،

۳۶. کلینی ، [ثقه الاسلام] محمد بن یعقوب (ابو جعفر) ، اصول کافی ، ترجمه محمد باقر کمره ای ، کتابفروشی اسلامیة ، ج ۲ ،
۳۷. کافی ، محمد بن یعقوب ، کلینی ، چاپ ایران ، ۱۳۸۸ هـ. ج ۱.
۳۸. مدرس، محمد تقی ، تفسیر هدایت ، ج ۱۰ ، چاپ اول ، مشهد ، بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی ، ۱۳۷۷
۳۹. مکارم شیرازی ، ناصر، تفسیر نمونه ، تهران ، دارالکتب اسلامیة ، چ اول ، ۱۳۷۴ ج ۳ ،
۴۰. _____ ، _____ ، پیام امیر المومنین ، ج ۲ ، چ چهارم ، تهران ، دارالکتب الاسلامیه ، ۱۳۸۳ ،
۴۱. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، موسسه الوفاء (بیروت) ، ۱۴۰۴ هـ. ق، ج ۸۶ ،
۴۲. مصباح یردی ، محمد تقی، حقوق و سیاست در قرآن ، ج ۱ ، چاپ اول ، قم ، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) ، ۱۳۸۴ ،
۴۳. موسوی خمینی ، روح الله ، صحیفه نور، ج ۲۰ ، تهران ، انتشارات سازمان مدارک فرهنگ انقلاب اسلامی ، ۱۳۷۰
۴۴. _____ ، _____ ، کتاب البیع ، موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان ، قم ، [بی تا] ، ج ۲ ،
۴۵. _____ ، _____ ولایت فقیه ، موسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی، چاپ اول ، تهران، ۱۳۷۳ ،
۴۶. _____ ، _____ مجموعه آثار کنگره بررسی مبانی فقهی حضرت امام ، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) ، قم مقدسی ، زمستان ۱۳۷۴ ش. ج ۱۴ ،
۴۷. موسوی همدانی، محمدباقر ، ترجمه تفسیر المیزان ، ج ۱ ، چ ۵ ، قم ، دفترانتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم ، ۱۳۷۴ ، ص ۴۶۱

۴۸. موسوی اصفهانی ، محمدتقی ، مکیال المکارم فی قوائد الدعاء للقائم ، ترجمه سید

مهدی حائری قزوینی ، دفتر تحقیقات و انتشارات بدر، ج ۱ ،

۴۹. منتظری ، حسینعلی ، مبانی فقهی حکومت اسلامی ، مترجم محمود صلواتی ، چ

اول ، بی جا ، نشر کیهان ، ۱۳۶۷ ، ج ۱،

۵۰. نعمانی ، الغیبه ، ص ۱۹۹ ، بحرانی ، البرهان فی تفسیر القرآن ، ج ۱،

۵۱. نوروزی ، محمد جواد ، نظام سیاسی اسلام ، چاپ اول ، قم ، موسسه آموزشی و

پژوهشی امام خمینی (ره) ، ۱۳۸۱ ،

۵۲. نصرتی ، علی اصغر ، نظام سیاسی اسلام ، چاپ هشتم ، قم ، مرکز نشر هاجر ،

۱۳۸۳

۵۳. واثقی ، قاسم ، مدیریت اسلامی ، چاپ اول ، قم ، زمزم هدایت ، ۱۳۸۳ ،

۵۴. یوسفیان ، الهامی نیا ، اخلاق اسلامی ۱ ، پژوهشکده تحقیقات اسلامی ، بی تا ،